

לרפואת רחמים בן אסתר, לרפואת רחל ציון בת אודיה, לעילוי נשמת לאה מרים בת נחמיה ע"ה

פרשות מטות מסעי (ג' דפורענותא)

המונעים את ההצלחה הגשמית, ונחלתי - הנחלה המתייחסת לה, כי לאחר שנכנסו ישראל לארץ נכנסה תחת השגחת ה' ונעשתה לנחלתו, שמתם לתועבה, ולא השגתם את הטובה הרוחנית המוכנה לכם. (מ) הנהגים, העטורים בכתר הכהונה, שתכלית עבודתם להוריד השראת השכינה אל בית המקדש, לא אמרו איה ה'. ותפשי התורה, המעוטרים בכתר תורה, והיה ראוי שיידעו כי תכלית לימוד התורה הוא לדעת את ה', לא ידעוני. והרעים, שהם המלכים והשרים המעוטרים בכתר מלכות, פשעו בי. והנבאים המעוטרים בכתר שם טוב, נבאו בפעל [-לעבודה זרה], ולא המירו את הטובה המוכנה להם בדברים מועילים אחרים, אלא ואחרי לא יועלו הלכו. (ס) לכו, מאחר וגם אבותיכם וגם אתם חטאתם, והיו חטאים אלו בלי תועלת, וגם ראשי העם הם שהיתעו את העם לדרך רעה, עד אריב אתכם נאם ה', ואת בני בניכם אריב, כי עדיין יש תקוה שתראו שדרככם מוטעית, ותחזרו בתשובה. (י) פי עברו באיי כתיים, הקרובים לארץ ישראל, וראו, וקדר שלחו - ושלחו שליחים לראות את יושבי המדבריות, היושבים באהלים ועוברים ממקום למקום, והתבוננו מאד בהנהגתם, כי מאחר ודרכם לנדוד ממקום למקום היה יותר קל להם להמיר גם את אמונתם ויראתם, וראו, הן היתה פזאת. (יא) ההימיר גוי אלהים - האם אירע שאומה שלימה תחליף את אלוהיה [ואפילו יגוי, שזהו כינוי לאומה מדרגה פחותה, לא עושה כן], והמה לא אלהים - ואף על פי שגם האלהים שהם עובדים עתה אינם אלהים כלל, ויותר קל להם להחליפו בעבודה אחרת, שאולי תהיה להם בה תועלת יותר, ואף על פי כן לא נשמע שנעשה כן, ועמי, שהם במדרגה מעולה וחשובה, המיר פבודו ואמונתו בה' האמיתי, והחליפו בלוא יועיל, והגם שהמשליך כבודו כדי להשיג דבר שיש בו תועלת, מראה על פחיתותו, אך לכל הפחות יש לו את התועלת שרצה להשיג, ואילו ישראל

ספר ירמיהו ד) שפעו דבר ה' בית יעקב, שזה הכינוי להמון העם הפשוטים, וכל משפחות בית ישראל החשובים. (ה) כה אמר ה', הרי כבר במדבר חטאו ישראל ולא היה ליבם שלם עם ה', ועזיבת דבר מסוים נעשית או מחמת חסרון שנמצא בו, או מחמת שמצאו מעלה גדולה יותר בדבר שבא במקומו, ועל כך מוכיח את ישראל ואומר, מה מצאו אבותיכם בי עול, פי מחמת כן רחקו מעלי, ואין לומר שמצאו דבר אחר שיש בו מעלות גדולות יותר, כי הלא וילכו אחרי ההבל, כי הלכו לעבוד עבודת אלילים, וגם הפעולות עצמם של עבודת האלילים אינם קלות או נעימות יותר, אלא גם בזה, ויהבלו, כי הפעולות עצמן הן הבל. (ו) ומלבד זה שלא הבחינו בין הטוב לרע, גם לא נתנו לבם לכך שמחמת כן תימנע מהן תועלת ויבואו אליהם נזקים, מאחר והם עדיין חוסים בצל ה' וזקוקים לו, ולא אמרו בהיותם במדבר, איה ה' המעלה אתנו מארץ מצרים, ומחמת תועלת זו לבדה היה להם לעובדו כראוי ולא לחטוא, המוליד אתנו במדבר, ששם לא ימצאו מזון ומחיה ללא ניסי ה' התמידיים, בארץ ערבה [-מקום שגדלים בו קוצים] ושוחה - חפירות עמוקות, בארץ ציה - מקום שהחום חזק בו מאד וצלמות, שהאוויר מעופש בה, ואינו ראוי לחיי אדם, בארץ לא עבר בה איש, ולא ישב אדם שם, כי מחמת הנחשים והחיות הרעות אין המקום מוכן כלל למגורי בני אדם. (ז) ולאחר שפירט את חטאי ישראל במדבר, פונה להוכיח את בניהם, היושבים בארץ ישראל, כי אף על פי שאבותיכם חטאו, ואביא אתכם אל ארץ הפךמל [כרמל' הוא ההיפך מהמדבר, והוא כינוי למקום נטוע באילנות וזרעים, וראוי לישוב], והיתה התכלית בכך לאכל פריה ולשבוע מהטובה הגשמית, וטובה הרוחני, כי הארץ מוכנה מטבעה ומהותה להשיג את הטוב האמיתי והאושר הנפשי, ובשני הדברים אירע ההיפך, ותבאו ותטמאו את ארצי בחטאים

קִדְקִד. (י) ואם כן הדבר ברור שאין זה בדרך הטבע, הלא זאת - צרת החורבן הזו תעשה לך עזבך את ה' אלהיך, בעת מולכך בדרך - הרי זה כילד קטן העוזב את אביו בעודו מהלך עמו במדבר, שהולך ותועה, וכל המוצאו נוטלו לעצמו. (י) ועתה, כיון שאתם בהנהגתכם גרמתם לחורבן זה, מה לך לדרך מצרים, לחפש עזרה מהם, והלא ביכולתך לחזור בתשובה ולקבל עזר אלוקי מאת ה', וכי צריך אתה למצרים כדי לשנות מי שחור [-מי הנילוס], ומחמת כן אתה עוזב מקור מים חיים, ומה לך לדרך אשור, לשנות מי נהר. (י) ומוסיף ואומר, הלא אין צריך כלל להביא ראיות מהעונשים הבאים עליכם, הלא בשונה מיסורים הבאים אל האדם ממקומות אחרים, בדרך סיבה ומסובב, שמחמת הרעה שעושה במקום אחד באים עליו יסורים ממקום אחר, כדי ליישר דרכו, הלא כאן תיסרך רעתך - הרעה עצמה שעשית היא המייסרת אותך, ומשבותיך תוכיך - דרכי המשובה שהלכת בהם הם עצמם יוכיחו אותך, כי גם אם לא היה נגרם מחמתם כל רע ועונש חייוני, הרי הם עצמם רעים מצד עצמם, ודעי וראי כי רע ומור עזבך את ה' אלהיך, כי ה'רעי' הוא מחמת עצם העזיבה, וה'מרי' הוא מחמת העונשים הנמשכים מכך, ולא פחדתי אליך - אבל הפחד שהיה לך מהי בעת שעבדת אותו לא היה רע ומר, הלא טוב ומתוק, כי בעת שיראו ישראל מהי ועבדוהו היו חפשיים מכל עול של העמים, והצליחו בכל דרכיהם, נאם אדני אלהים צבאות. (י) ומפרט מדוע עבודת ה' לא היתה עבודה קשה, כי מעולם שברתי עלך - הרי את העול הקשה של ציווי 'עשה' שהיו על עובדי האלילים, שהיו מקריבים אפילו את בניהם ובנותיהם לעבודה זרה, שבר מעליהם ה' ולא ביקש מהם דברים קשים, נתקתי מוסרותיך - וכן את העול של מצוות 'לא תעשה' הקל מעליהם ה', כי לא אסר עליהם דברים רבים וקשים, ונתאמרי לא אעבור - אלא בכך שאמרת שלא תעברי את הגבול היה די, ולא היה צורך לאוסרך בגדרים וסייגים קשים. וחוזר אל מה שאמר קודם, כי רע ומר עזבך את ה', כי יצאת להפקר עד כדי כך שעל כל גבעה גבהה ותחת כל עץ רענן את צעה [-נסערת ולהוטה] וזנה. (י) וממשיל עתה את ישראל לכרם ה', ואומר, ואנכי נטעתיך באופן שיש בו שתי מעלות, שורק - גפן מובחר, פלה זרע אמת, ללא הרכבה עם מין זר, ואיך נהפכת לי לחסרון כפול, כי תחת השורק נעשית סורי הגפן - גפן ממין גרוע, נכרית, המורכבת ממינים זרים ופחותים. והנמשל לכך, כי ה' נטעם באופן שיהיו מובדלים מן העמים, ואז יצליחו בכל מעשיהם, והם התערבו בעמים האחרים ואיבדו את צורת האומה הקדושה, ולא רק שלא

השליכו כבודם תמורת דבר שאין בו אפילו תועלת, שזה מראה על סכלות גדולה. (י) שמו - השתוממו שמים על זאת, שזהו דבר תמוה מאד, ושערו - תסערו ותצטערו מאד, על החורבן שחברו ישראל מאד, נאם ה'. (י) כי שתיים רעות עשה עמי, והם רעות כפולות, כי בעזיבה עצמה יש שתי רעות, כי אתי עזבו, שזהו דבר שלא נשמע בעולם שתחליף אומה את אלוהיה, ועוד, שעזבו מקור מים חיים, המשפיע עליהם שפע רוחני וגשמי, וגם בדבר שאליו הלכו יש רעה כפולה, כי לא הלכו אל דבר קיים ועומד, אלא הלכו ליצור דבר חדש, לחצב להם בארות, ועוד, שבמקום מקור מים חיים שהיו להם, הלכו לחצוב בארות נשפריס, לאסוף בהם מי גשמים שאינם נובעים ממקורם אלא באים ממקומות אחרים, וכיון שהבורות עצמם הם שבורים, לא תהיה להם תועלת, אפטר בורות אלו לא יכלו המים. והנמשל בזה, כי עבודת ה' דומה למקור מים חיים, כי ישועת ה' באה מידו, ללא עזרת בני אדם, וככל שיוסיפו לשאוב ממנו כן יתרבה עוד, ולא יכזבו מימיו לעולם, ואילו העזרה שביקשו ישראל להשיג מעמים אחרים הרי היא כבור מים המצריך חציבה ועבודה קשה, ומימיו אינם נובעים מעצמם אלא צריך לאוספם, וכך היו צריכים לשלוח מתנות ושחד אל הגויים שיעזרום, וגם המים הניתנים בו בסוף אינם עוזרים להם, כי בגדו בהם הגויים שקיוו לעזרתם, כי בורות נשברים המה. (י) ומתאר עתה את גודל החורבן שעשו ישראל [כמו שנאמר לעיל 'ושערו חרבו מאד'], ומוכיח שהעונש שבא עליהם אינו בדרך מקרה, אלא בהשגחה, ועל כך תמה ואומר, העבד הוא ישראל, שנקנה בכסף על ידי האומות, שמחמת כן האומות משתעבדות בו, אם לכל הפחות יליד בית הוא - עבד שנולד בבית אדונו [ואף שאין לאדונו כל כך טענה עליו, כי לא נמכר בעצמו לעבדות אלא נולד כך, אך מכל מקום יש לאדון תביעה קלה עליו, ואילו על ישראל אין אפילו תביעה קלה שכזו], וכיון שאין הדבר כן, יש לתמוה, מדוע היה לבז. (י) ולא יתכן לומר שנהגו בו כעבד מחמת שכבשו את ארצו במלחמה, כי הלא לא נלחמו בו גויים חזקים המשולים לאריות זקנים ומלומדי מלחמה, אלא עליו ישאגו כפרים, שהם גורי אריות צעירים, כי באה עליהם ממלכה קטנה וחלשה, ועדיין לא נלחמו בו כלל, אלא רק שאגו עליו, וכפירים אלו רק עתה נתנו קולם - התחילו לתת קולם ולשאוג, כי עדיין לא לומדו במלחמות, ועל כל זאת גברו עליו, ונשיתו ארצו לשמה - את כלל המדינה נתנו לשממון, וגם כל עריו נצתו, מבלי ישב. (י) ולא זו בלבד, אלא גם בני נף ותחפנחס, שהם מארץ מצרים, ונתנו להם ישראל שוחד כדי שיעזרו להם, ורעוץ [-יכוך]

שאינו מתבייש בעצם הגניבה אלא מתבייש רק בכך שתפסוהו וגילו קלונו ברבים, **כִּן הַבִּישׁוּ בַּיִת יִשְׂרָאֵל, הַמָּה מַלְכֵיהֶם, שְׂרֵייהֶם, וְכֹהֲנֵיהֶם וּנְבִיאֵיהֶם**, כי לא התביישו כלל במעשיהם הרעים שעבדו עבודה זרה, אלא רק בכך שמחמת כן מצאו אותם צרות ורעות רבות. (כ) כי אינם עובדים את האלילים רק כדי שיהיו כאמצעים בינם לבין ה', שאמנם זהו חטא עבודה זרה, אך נעשה כביכול כדי להשיג תועלת, אלא **אֲמָרִים לַעֲץ אָבִי אֶתָּה, וְלֶאֱבֹן אֶתְּ יִלְדָתְנוּ**, כשם שאמרו על עגלי הזהב 'אלה אלהיך ישראל'. ואילו היו עובדים אותם כאמצעים ה', הרי היו פניהם מופנות לה', והעבודה זרה היא כאמצעי ביניהם, והם לא עשו כן, **כִּי פָנוּ אֵלַי עֲרָף, וְלֹא פָנִים**, כי שמו את האליל ככח נשגב מצד עצמו, שאינו שייך להשגחת ה' כלל. **וּבָעַת רְעֵתָם** לא יתחרטו על מעשיהם, אלא **יֹאמְרוּ** לה' **קוֹמָה וְהוֹשִׁיעֵנוּ**, כי ירצו להשיג מה' רק את התועלת והעזרה, אך לא ירצו לעזוב את עבודת האלילים ולחזור אל ה'. (כא) **וְאֵינָה אֱלֹהֶיךָ, אֲשֶׁר עָשִׂיתָ לָךְ**, ומחמת שעשית אותם בעצמך, הרי מוכרח הדבר שיעזרו לך ויגמלו לך טובה על כך שעשית אותם, ואם כן **יָקוּמוּ** נא ונראה **אִם יוֹשִׁיעוּךָ בָּעַת רְעֵתְךָ**, ואינם רחוקים ממך, **כִּי הֲלֹא כַמִּסְפָּר עָרִיךָ הֵיוּ אֱלֹהֶיךָ, יְהוּדָה, וּבּוּדָאֵי אֵין בְּכוּחַם לְהוֹשִׁיעֶךָ** כלל. האשכנזים מסיימים: פירק ג (ד) **הֲלוֹא מַעֲתָה**, שאת זקוקה למטר, **קָרָאת לִי אָבִי**, והוספת לומר, **הֲלֹא אֱלֹוֹף נַעֲרִי אֶתָּה**, ועליך להושיעני. הספרדים מסיימים: פירק ד (א) לאחר שישראל טוענים לפני ה' שאינם מכירים את הדרך הנכונה לשוב אליו, מפני נביאי השקר, משיב להם ה', **אִם תָּשׁוּב יִשְׂרָאֵל** - אם אכן תרצו לשוב באמת ובלב שלם, **נֹאֲם ה', אֵלַי תָּשׁוּב** - אני כבר איישר את דרכך שתשוב אלי, **וְאִם תִּסָּר שְׂקוּצִיךָ מִפְּנֵי לגמרי, וְלֹא תִנוּד** אנה ואנה כאילו אתה רוצה לחזור לדרכך הרעה, אז תגיע אל ה' באמת. (ב) וכנגד טענתם השניה של ישראל, שהבושה והכלימה מונעים אותם מלשוב אל ה', ורצונם שה' ישיבם מעצמו, גם לכך יש עצה, **וְנִשְׁבַּעְתָּ חַי ה'** - תחזק את הדבר בשבועה בשם ה', שמעתה והלאה תבחר רק **בְּאֱמֶת**, שהיא האמונה באחדות ה', בשכר ובעונש, ובשאר יסודות האמת של הדת, **בְּמִשְׁפָּט צדק בענינים שבין אדם לחבירו, וּבִצְדָקָה** - עשיית מעשים צדיקים בענינים שבין אדם למקום, ואז לא תבוש ולא תכלם, אלא אדרבה, **וְהִתְבָּרְכוּ בּוֹ גוֹיִם**, והברכה היא השפע שמקבל האדם מה', וזהו הפך הבושה שיש לו מעצמו, **וּבּוֹ יִתְהַלְלוּ** לעיני כל, וזה היפך מהכלימה שיש לו מאחרים.

הרויחו בכך דבר, אלא נתדלדלו וירדו מטה מטה. (כב) **כִּי אִם תִּכְבְּסִי בַּנֶּתֶר** - אם תנסי לנקות את חטאיך כלפי חוץ באמתלאות שונות לכך שחטאת, **וְתִרְבִּי לָךְ בְּרִית** - תרבי לטהר אותך בעיני עצמך, ולהרגיש כאילו לא חטאת, הרי מחמת דבר זה עצמו **נִכְתָּם** - נשאר הכתם של **עֹונֶךָ לִפְנֵי, נֹאֲם אֲדֹנָי אֱלֹהִים**, כי היודע ומודה שחטא קל לו לחזור בתשובה, אבל המכחיש ואומר שלא חטא, יוסיף בכך עוון על חטאו ורחוק הוא מתשובה. (כג) **אֵיךְ תֹאמְרִי לֹא נִטְמַאתִי**, ולא רק שאת מכחישה את החטא עצמו, תוסיפו לומר **שֶׁאַחֲרַי הַבְּעָלִים לֹא הִלְכְתִי** כלל, אפילו בדרך המוליכה אליהם, **רְאֵי דְרָפָךָ בְּנִיָּא**, שעדיין ניכר שם עקבות הליכתך, **דְּעֵי מָה עָשִׂית, כִּי הֲלֹא אַתְּ יודעת את האמת, שנטמאת בעוונותיך, בְּכָרָה** [לשון 'בכור', משובח] **קָלָה לרוץ, מְשֻׁרְקֵת דְּרָכֶיךָ**, כלומר, ניכר על הדרך רושם פסיעותיך [וכמו שהשרוך קושר את הנעל אל הרגל, כך רושם פסיעותיך קשור ומדובק עדיין בדרך שהלכת בה]. (כד) כל בעלי החיים רצים ממקום למקום כדי להשיג טרף, או כדי לברוח מהנזק, ולכן אם נביא להם את התועלת במקומם או נרחיק מהם את הנזק, נוכל למונעם מלרוץ במדבר, לא כן **הַפְּרָה**, שהוא חמור הבר, **לְמֹד מְדַבֵּר** - אשר המדבר לימד אותו וטבע בו טבע זה, **בְּאֹת נִפְשָׁה שְׂאֵפָה רוּח** - שריצתה לשאוף רוח היא תאוות נפשה מצד עצמה, לא מחמת חיפוש אחר תועלת או בריחה מנזק, **תִּאֲנֶתָה מִי יִשְׁיַבְנָה** - מי יוכל להשיב אותה ולהחזירה מריצתה במדבר, מאחר ולומדה כבר לעשות כן אף ללא כל צורך, **כֹּל מִבְּקִשְׁיָה לֹא יִיעֲפוּ בְּחַדְשָׁה יִמְצְאוּנָהּ** - רק המבקשים אחריה בחודש הראשון ללידתה, לא יתעייפו, אלא ימצאוה בקלות, כי עדיין לא התרגלה לתאוה זו ויוכלו להשיבה, אך לאחר ההרגל שנטבע בה לא יוכלו להשיבה. (כה) ועתה מבאר את הנמשל לישראל, כי הבוגדת בבעלה עושה כן מחמת שהיא מבקשת לקבל דברים החסרים לה בביתה, אך כאן אירע ההיפך, והרי היא כאשה שבעלה אומר לה, **מִנְעֵי וְגִלְדֵךָ מִיָּחֹף**, כי אם תברחי למקום אחר תלכי יחיפה, ואם תשארי בבית יהיו לך מנעלים, **וְגִרְוֹנֶךָ מִנְעֵי מִצְמָאָה**, כי כאן בבית תמצאי יין לשתות, לא כן אם תברחי, תצמאי, **וְתֹאמְרִי נֹאֲשָׁ - אַךְ אַתְּ אומרת שהתייאשת מכל אלה, ואינך רוצה מנעלים ויין לשתיה, ולא זו מטרתך בבירחתך, לֹא כִּי אֶהְבְּתִי זָרִים**, אהבה עצמית, **וְאַחֲרֵיהֶם אֲלֹךְ**, לא כדי להרויח דבר, והרי זה כאותו חמור בר הרץ במדבר לא כדי להשיג תועלת, אלא מחמת שהושרש בליבו הטבע לרוץ, וכבר אי אפשר להשיבו מטבעו זה. (כו) **כִּבְשֵׁת גִּנְבִּי יִמְצֵא** - כמו גנב הנתפס,

